

Божията майка

Сигурен съм, че и вярващи, и невярващи ясно съзнават уникалното значение на почитта към Мария, Иисусовата Майка, в християнската вяра и живота на Църквата. От най-ранни времена Църковното предание я нарича Божия Майка, Богородица, Пречиста, Пресвята, Преблагословена. В най-разпространената и най-често изричана молитва тя се възпява като “по-чтима от херувимите и несравнено по-славна от серафимите”. Няма служба и почти няма молитва, в която да не се споменава името ѝ. Няма друг образ, който така да владее християнското изкуство на Изтока и Запада, както този на Майката с Младенеца. Веднага щом влезем в Православен храм виждаме нейната икона на почетното място, непосредствено до царските двери, а пред нея свещник с море от горящи свещи. Погледнем ли нагоре към апсидата, стената над и зад олтара, виждаме иконата на Светата Дева да стои обикновено в центъра - сякаш е сърцето на света - а под нея са изписани думите: “Цялото Творение тържествува в Теб, Преблагодатна”. Поток от молитви, възхвала, прошения, радост и изключителна преданост неспирно се отправят към нея.

Днес мнозина, в това число и хора, за които казваме че са “заинтригувани” от религията и са поели пътя от атеизма към вярата, оспорват смисъла на почитанието на Иисусовата Майка. Според тях то не е самопонятно, дори напротив - определят го като проблематично. Почитанието на Бог и Христос е разбираемо. Не се ли отделя, обаче, твърде голямо внимание на Мария и не засенчва ли в народното поклонение нейната икона тази на Сина ѝ? Не надминава ли нейната възхвала и преклонението пред нея границите на разумното? Тук не става дума за невярващите, атеистите или за яростните противници на религията. За тях целият култ, “култът към Майката” или “култът към Девата” както го определят те, е от начало до край суеверие и фолклорен обичай, остатък от древния езически култ към Майката Земя и Природа и нейните възпроизводителни способности.

Става въпрос за християните, които задават тези въпроси, и следователно е изключително важно да се постареем да обясним истинското значение, съдържание и ориентация на древната и продължаваща и до днес прослава на Онази, която каза за себе си: “Защото, ето, отсега ще ме облажават всички родове.”/Лк 1:48/ Казвам да се опитаме, защото никак не е лесно да се даде такова обяснение. Както се казва в един от химните на празника Благовещение:”Нечиста ръка да не докосва живия храм Божи.” Колкото по-възвишена, чиста, свята и красива е темата, по която човек иска да говори, толкова по-голяма е трудността да го направи. А според мен няма думи, които да изразят изчерпателно и точно какво е открило и видяло църковното съзнание на всички времена в този образ на Майка с Младенец, за да го обикне и прославя с толкова радост и нежност.

В образ на жена

Ужасяващо и пусто е навън в света. Самотно и безкрайно трудно да се живее. Ето защо толкова много хора в опита си завинаги да намерят изход от този измамен и безрадостен живот или попадат в плен на умовцепеняващо опиянение, или се опитват да надхитрят други измамници, за да си присвоят нищожна частица обикновено животинско щастие, или изпадат в самоцелно мечтание. Рано или късно обаче стигат до безизходица и насилственото връщане назад към ненавистното еднообразие прави всичко още по-ужасно. Не случайно всяко измерение на живота днес се е превърнало в “проблем”: проблемът общество, работа, пол, жена, щастие. Всичко е проблем, тъй като готовите отговори и предписания на една корумпирана система, отдавна дискредитирани и изобличени като голи лъжи и празнословия, са престанали да бъдат отговори, а нови все още не са се появили и

обикновено не знаем как и къде да ги намерим. В резултат на това, съзнанието ни бива обсебено от празнота и цинизъм - кошмарите, от които искаме да избягаме и забравим.

В днешно време мнозина започват колебливо да признават, че истинските отговори са невъзможни без вяра, без да проникнем до отвъдното и вечното. Но дори и вярата в Бога взема многообразни форми и може да бъде просто един различен изход, бягство, своеобразно психологическо опиянение. С други думи - може да се превърне в псевдо-вяра, в лицемерие. За съжаление в името на вярата и Бог е възможно дори да мразим и да вършим злини, да рушим, вместо да съзиждаме. Самият Христос казва: *“защото мнозина ще дойдат в Мое име, говорейки: аз съм Христос; и ще прелъстят мнозина”* (Мат. 24:5) и *“Не всеки, който Ми казва: Господи, Господи! ще влезе в царството небесно, а оня, който изпълнява волята на Моя Отец Небесен.”* (Мат. 7:21) Следователно християнството от най-ранни дни не задава въпроса: “Вярваш ли?”, защото знае, че дори и онези, които предадоха и разпнаха Христос вярваха в нещо и по някакъв начин. Не, въпросът на християнството е: “Как вярваш? И в какво?”

И именно когато търсим отговор на този фундаментален за истинската вяра въпрос, пред духовните ни сетива несъзнателно, непринудено изпъква образът на Св. Дева Мария. Това в никакъв случай не означава, че нейният образ засенчва този на Христос или, че в християнството тя е предмет на отделно, независимо от Христос вярване. Ни най-малко – именно от Христос и само от Него получаваме този образ като дар, като откровение на всичко, което неговото учение и послание означава за нас. Задаваме си въпроса – къде се крие силата на този образ, по какъв начин ни помага той?

Отговорът ми може да изненада мнозина. Образът на Божията Майка е преди всичко образ на жена. Първият Христов дар за нас, първото и най-силно откровение за Неговото учение и послание към нас получаваме в образа на една жена. Защо това е така важно, утешително и спасително? Именно защото нашият свят е станал така безкомпромисно и безнадеждно мъжки, направляван от гордост и агресия, свят, в който всичко се свежда до производство и средства за производство, власт и механизми на властта, до жестокост и нежелание да се оттеглим от него, да бъдем миротворци във всичко, да замълчим и да се впуснем в тихите дебри на живота. Образът на Мария, на Девата Майка противостои на всичко това и само с присъствието си го обезсилва: образ на безкрайното смирение и чистота, същевременно изпълнен с красота и сила, образ на любовта и на победата на любовта.

Приснодевата, Пречистата Майка, не иска нищо, а получава всичко. Нищо не преследва, а притежава всичко. В образа на Богородица откриваме това, което почти е изгубено в нашия горделив, агресивен мъжки свят: състраданието, добросърдечието, вниманието, доверието, смирението. Наричаме я наша Господарка и Царица на небето и земята, а тя нарича себе си “рабиня Господня”. Тя не проповядва, нито назидава, и все пак присъствието ѝ в цялото си сияние и радост сменя напрежението от въображаемите ни проблеми. Сякаш след дълъг, изнурителен и неуспешен работен ден най-после сме се завърнали у дома и всичко отново се проявява и изпълва с неописуемо щастие - единственото истинско щастие. Христос казва: *“Но първом търсете царството на Бога и Неговата правда, и всичко това ще ви се придаде.”* (Мат. 6:33) Съзерцавайки тази жена – Девата, Майката, Утешителката – започваме да усещаме, да разбираме не с ума, но със сърцето си какво означава да търсиш Царството, да го намериш и да живееш по неговите закони.

Мариологията в Православието

Ако можехме да осъзнаем кризата, в която се намираме, истински да вникнем в дълбочината на съвременните проблеми и да разберем, че тя не е на ниво “приспособяване” на Църквата към света, а е резултат именно от съвременната християнска представа за Бога, света и човека, щяхме да разберем и онова, което от векове намира израз в почитанието на Мария.

Разбирам, че не е лесно да се види връзката между тези проблеми и Богородица. В католическия запад тя се е превърнала в предмет на отделен култ, на Изток пък почитането ѝ се приема възприема за даденост и не провокира богословски размишления и въпроси. Не можем да говорим за “Мариология” в Православната Църква, ако приемем, че този термин означава специфична богословска дисциплина, отделен интелектуален набор от проблеми. Почитанието на Богородица прониква цялостния живот на Църквата; то има христологично и еклесиологично “измерение”, измерение на догма и почитание. Именно това измерение е необходимо да бъде изяснено днес и най-вече в светлината на проблеми, които изглеждат така неприсъщи за него. С други думи нека се запитаме дали Мариологията е вид почитание, принадлежно на миналото, но без стойност днес? Предварително отговарям “не”. В Мариологията намира израз нещо основополагащо за християнската вяра, за християнското разбиране за света и човешкия живот.

Въпреки че няма да разисквам историческото развитие на Мариологията, трябва да подчертая, че православното разбиране винаги е стояло на “христологични позиции.” Нека да използваме един парадоксален подход – дори и в Евангелието да не се споменава нищо друго освен простичкият факт на съществуването на Мария, или с други думи, че Христос - Бог и човек - имал майка на име Мария, за Църквата това щеше да бъде достатъчно основание да я обича, да размишлява за връзката ѝ с нейния Син и да извлича богословски заключения от това. Следователно не се нуждаем от допълнително или специално доказателство: Мария е самопонятно и съществено “измерение” на самото Евангелие.

Що се отнася до литургическото почитание, Мариологията се развива първо в рамките на т. нар. “съпътстващи празници”. Най-старият празник в чест на Богородица изглежда е бил Събор на Пресвета Богородица на 26 декември, непосредствено след Рождество Христово. Това означава, че литургическото почитание на Мария следва развитието на Христологията; то е част от Църковното разбиране за тайната на Въплъщението. На Изток поне този Христологически характер на почитанието на Мария се е запазил и досега. Съществуват, разбира се, и популярни форми на почитание. Но дори и те остават органично свързани с тайната на Христос, която е вътрешноприсъща норма и отправна точка за Православната Мариология.

Литургията е главното, ако не и единствено средоточие на Мариологията в Православната Църква. Както казах и преди, Мария никога не е била предмет на отделна богословска спекулация. Напразен ще е всеки опит да се намери Мариологичен трактат в нашите догматически съчинения. Литургическото почитание със сигурност е наситено с доста благоговейно, символично и алегорично съдържание, което води до оспорване на библейския му характер и основание. Къде в Библията могат да бъдат намерени разкази за раждането, въведението, успението – всички основни Богородични празници. Православният отговор на този въпрос е, че какъвто и да е техният поетичен, литургически и химнографски “изказ”, всички тези събития са *истински*, тъй като са самопонятни. Мария е била родена, на определена възраст, както всяко благочестиво еврейско момиче, е била въведена в храма и в края на живота си умира. Следователно фактът, че голяма част от литургическото съдържание на тези празници е заимствано от Апокрифите не променя, нито подменя тяхната “действителност”. Църквата разглежда смисъла на тези събития, а не поетичните фигури на Византийските химни.

Празниците са само един аспект от почитанието на Богородица, но осветляват цялото Църковно богослужение. И така, тази почит откриваме като заключение или епилог във всяка част от литургията. Всяка поредица от химни или молитви винаги завършва с *Theotokion* – специален химн за Богородица. Всяка сряда и петък, дните посветени на Кръста, тази молитва взема формата на *Stavrotheotokion* – химн, в който виждаме Богородица до Кръста.

И накрая много важно измерение на Мариологията откриваме в иконографията. Достатъчно е да се вгледаме в една от най-хубавите Богородични икони на Православния изток –

Владимирската света Богородица, за да разберем, че тя е прекрасно свидетелство за основната тайна на християнството, за значението на човека, неговото тяло, живот и съдба.

Казаното по-горе днес се оспорва. Затова и е наложително то да бъде разяснено. За целта е необходимо да направим “разрез” на едно органично цяло и да покажем различните му съставни слоеве.

На първо място съществува много важната тема за Мария като Новата Ева. Можем да я определим като “космологически” аспект на Мариологията. Същевременно този аспект задава параметрите на цялата тайна: връзката между Бог и света (космология), между Бог и Неговия избран народ (история на спасението), между Бог и Църквата (еклесиология) и накрая съчетаването на всички тях в Бога. Това е тайната на любовта като бракосъчетание.

Втората тема е образът на Мария като Храм Божи. Тя намира своето основно изражение в празника Въведение Богородично. Храмът е мястото на Свещеното присъствие, на срещата между Бог и човек, на откровението за Божията слава. Този празник ни разкрива тайната за човека като Храм Божи.

И последната тема е за смъртта на Богородица, великата тема за Успението. Православната Църква не “обяснява” какво се е случило, когато Богородица умира, а просто заявява, че смъртта на Мария е знак за “утрото на тайнствения ден” и че заради всеобемащата ѝ любов към Бога и пълното ѝ себеотдаване, заради неповторимото ѝ послушание и смирение, тя бележи началото на общото възкресение, което Христос обеща на света. Тези теми изискват обширно и задълбочено разискване. Тук ще се спра само на един аспект на Мариологията – нейното значение за доктрината и разбирането за Църквата.

Еклесиологията е една от най-важните теми на икуменическото ни съвремие и на първо място трябва да кажем, че е “поляризирана”. Поляризирана е заради разминаване в представите за авторитет и свобода. Някои ще кажат, че е настъпил краят на старите представи за De Ecclesia. Както знаем, класическата De Ecclesia, която набляга на структурата, институцията и легализма, е продукт на конфесионалната полемика, на голямата западна криза на Контрареформацията. Именно това свеждане на еклесиологията единствено до *институционално* или структурално измерение се оспорва и отрича днес. И все пак, както винаги се случва, една крайност води до друга. Когато хората се уморят от “структури” и “институции” те се насочват към някаква илюзорна свобода, без да разбират, че разклащайки една система от структури, те подготвят появата на нова. Днешната свобода се превръща в утрешните “институции” и така ad infinitum. Вероятно е дошло време да осъзнаем, че докато говорим за институции и структури, а не за тайната на Църквата в нейната дълбочина, винаги ще подминаваме същината на проблема.

Какво представлява Църквата? От една страна, тя, разбира се, е структура и институция, ред и йерархия, канони и съд на съвестта. Но това е само видимата ѝ страна. Какво се крие в нея? Не е ли още и преди всичко тя тази, която ще промени и преобрази живота? Не е ли тя очакването, “тайната” на Божието царство? Да, Църквата е структура, но неповторимата цел на тази структура е да бъде “Богоявление”, да се разкрива и осъществява като очакване и изпълнение, като пътуване и предусещане. Църквата е глад и жажда, но също и “храната на безсмъртието”. Тя е “все още не” и едновременно с това “вече да”. Именно мислейки Църквата като живот, а не като структура, можем да разберем уникалното място на Богородица в еклесиологията.

Опитът на Църквата се разкрива в богослужението. В своята литургия тя надмогва себе си като институция и структура и се превръща в “това, което е”: отговор, преклонение, среща, присъствие, слава и накрая тайнствено бракосъчетание между Бог и новото Му творение. Точно тук Богородица заема централно място – като възплъщение, като същински изказ, икона и съдържание на този отговор, като истинска дълбочина на човешкото “да” на Бога в Христос. В църковното богослужение идва момент, когато всички структури изчезват; те се осъществяват. Тяхната роля е да ни доведат до този момент, да го направят възможен.

И когато той настъпи, тържествува единствено и само животът. Това е прекрасното усещане за единение и радост, което получаваме. И в него стои Мария като истинска лична “икона” на Църквата, на това движение на любовта и преклонението.

Няма друга “икона” на Църквата освен човешката личност, която се е превърнала в изцяло прозрачна за Светия Дух, за “радостта и мира” на Царството. Ако Христос е “икона” на Отца, то Богородица е “икона” на новото творение. Тя е Новата Ева, отговаряща на Новия Адам, онази, която осъществява тайната на любовта.

Богородица е Новата Ева заради нейния отговора на Божията молба: “Ето рабинята Господня; нека ми бъде по думата ти.” В този момент всички човешки “структури”, възникнали поради отчуждаването на човек от Бога – свобода и власт, права и задължения, и др. – биват надмогнати. Новият живот влиза в света като живот в общение и любов, а не с “власт” и “подчинение”. Като икона на Църквата, Богородица е образ и олицетворение на света. Когато Бог гледа Своето творение, Той вижда света с женски, а не мъжки “образ”. Ние, мъжете със сигурност сме съработници на Бога. Оглавяваме семейства, църкви, институции и пр., ръкополагат ни за епископи и свещеници. За съжаление, напоследък някои жени смятат, че също могат да станат свещеници и епископи. Те грешат. Когато заговорим за святост и радост, за истинска реалност и преображение, именно присъщите на жената качества: кротост, красота, послушание и пълно себеотдаване тържествуват в “новото творение” и го увенчават с Божествена слава. Има нещо наистина символично в това, че на Атон - великата монашеска обител на православния изток, не се допускат жени. И все пак, счита се, че цялата планина е притежание на Божията Майка. Във великите руски романи *Анна Каренина* и *Доктор Живаго* интуицията на авторите, въпреки цялата си двусмисленост, въпреки трагичното си отъждествяване с демонични изкушения, въпреки отдалечаването от Божествената красота, ни подсказва, че именно в тайната на жената ще се разкрие последната дума на творението. Тя, Богородица, е последната “доха” на творението, неговият отговор на Бога. Тя е апогеят, олицетворението, потвърждението на съдбата на цялото творение: че Бог ще бъде всичко във всичко, ще изпълни всичко със Себе Си. Светът е “съсърд” на славата Му с образ на жена. А в настоящата “ера” Богородица е личба, гаранцията, че всичко това е истина, че в своята мистична дълбочина светът вече постига тази съдба.

Днешният свят е “мъжки”, защото свежда всичко до форми и структури, институции и категории, а не до съдържанието, във и заради което тези структури съществуват. Този “мъжки” подход е заразил и самото богословие. Но “богоявлението” на Църквата се случва винаги пряко всякакви структури и като тяхно изпълнение. Настъпва момент, когато институцията престава да съществува, макар че без нея този момент никога нямаше да дойде, щеше да е невъзможен. Това е моментът, в който Църквата се оживява като “радост и мир” в Светия Дух, мигът на предвкушане - тук и сега - на Царството, което очакваме. В сърцето на този миг, като негов изказ, движение и съвършенство, стои Богородица. Тя е Църквата като молитва, радост, изпълнение. Именно това съчетание на красота и кротост, дух и материя, време и вечност е истинският опит на Църквата и Богородица заема централно място както в него, така и в живота. За такъв опит жадува днес света.

Мислим, че можем да разрешим всички днешни проблеми с “мъжки” средства – като променяме институции или въвеждаме нови закони, като планираме или пресмятаме. Това, обаче, не може и няма да доведе до успех. Винаги ще побеждава нещо съвсем различно – прониканието, опитът, който се крие зад всички тези структури и който единствено може да им придаде значение; побеждаващото смирение на Църквата, олицетворено от Богородица. Църквата не трябва да взема (макар и напоследък да го прави) позицията “и аз също”, позиция на присъединяване към света в неговите борби, протести, и в цялата “човешка, твърде човешка” мъдрост и страсти. През вековете тя е натрупала друга мъдрост, друга опитност, нещо, по което наистина тъгува всеки мъж или жена, всяко поколение или общество. Защото зад всички структури и конфликти, изпълващи света, се крие тайното, непознато и подсъзнателно желание за краен синтез, за постигане на убедителен образ на

човек и човечество. Ето това е, което Църквата и единствено Църквата може да предложи на света.

Богородица е скритата радост от всичко, което Църквата извършва в този свят. Именно тя, Божията майка, ще пречисти света – не свещеннически съюзи или масови протести. Тя ще ни разкрие онова, което губим всеки ден – тайната на Църквата, без която всичко в нея губи смисъл. Ето защо темата за Мариологията е актуална. Все още не сме започнали да работим по нея, но аз бих предложил вместо непрестанно да прибавяме нови специалисти в различни области на светското познание, да подновим интереса си към тази, която Бог ни даде като “икона” и “сила”, за да станем това, което Христос иска да бъдем.

Мария и Светият Дух

Връзката между Мария и Светия Дух е едновременно уникална и архетипна. Уникална е, тъй като разкрива пред нас Мария като неповторимо човешко създание - неповторима като личност, неповторима във връзката ѝ с Христос и Бог, неповторима по мястото ѝ в Църквата, т.е. във връзката ѝ с всички нас и с всеки от нас поотделно. Архетипна е, тъй като разкрива същинската природа на Светия Дух в Неговата връзка с тварното. Тази връзка наричаме освещаване.

Евангелският разказ за Мария започва с личната ѝ Петдесетница. “Дух Светий ще слезе върху ти” (Лк.1:35). Още в този момент разбираме по нещо както за Светия Дух, така и за Мария. Първо и преди всичко сливането на Светия Дух разкрива *лична* връзка. Нещо повече – той *осъществява* Мария като личност, като абсолютно уникално същество, като изцяло *нея самата*. Определен тип богословие и почитание преувеличават тази неповторимост на Мария за сметка на архетипния характер на личната ѝ Петдесетница. В крайна сметка същинското предназначение на Светия Дух е да осъществява човека като личност. За всекиго той е истински дар на неповторимост – тази неповторимост, която определя вечната и абсолютна ценност на всяка личност. Личната Петдесетница на Мария разкрива Бог като винаги неповторимо и лично откровение за всеки човек – сякаш всеки вижда в Бог едно неповторимо лице, обърнато към него самия в една изключителна връзка, неповторима любов и най-съкровено общение. С нея получаваме два дара – Мария като личност и Светия Дух, *за мен и на мен*.

Нека първо се спрем на личността на Мария. В Светия Дух познаваме Мария не като символ, не като богословска идея, не като принцип, средство или илюстрация; ние познаваме *нея самата*. А да я познава за човека в Църквата е възможно най-голямата радост. Ако приемаме всяко приятелство, лична среща, разговор с друг човек, макар и мимолетни, като дар, като нещо обогатяващо, като истинския контекст на живота, в който самотата и отчуждението са равнозначни на смъртта, то какво можем да кажем за това неповторимо приятелство и общение, което получаваме в Църквата чрез Светия Дух? Как другояче да опишем това постепенно задълбочаване на почитанието на Божията майка в Църквата, освен като обогатяване на познанието, приятелството, общението с нея. Формалното богословие не може да обясни това явление, тъй като се занимава с непроменливи отношения и дефиниции – то може само да зададе и очертае неговите граници и контекст. Съдържанието, обаче, е в живота на Църквата, в тайната на нейното неспирно развиващо се богослужение. Ако трябва да дам простишко доказателство за неизменното присъствие и действие на Светия Дух в Църквата, то ще бъде непрекъснато задълбочаващото се познаване на личността на Мария. Сякаш живеем с нея в един дом, сякаш споделяме един живот и винаги откриваме все нови и нови основания да я обичаме и ценим като личност.

Вторият дар е Самият Свети Дух като Бог предназначен *за мен* и *даден на мен*, като същност и Изпълнител, като живот на моя живот. Светият Дух няма Своя икона, Свое име. Освещаването се състои именно в това, че всеки човек и дори всяка твар се превръща в такава икона и име. Като ставаме проникнаеми за Светия Дух, като отразяваме Неговата

доброта и красота, като се превръщаме изцяло в живот в Него и Негово благоухание, ние от една страна изцяло се себеосъществяваме като личности, а от друга се превръщаме в истински Негови икони и имена. Мария е първото и най-завършено свидетелство за това. В този смисъл тя е първата икона, първият дар, първото явяване на Светия Дух. Ако Той ни помага да я опознаем, то тя е първото същество в целия тварен свят, което ни помага да познаем Него. Ето затова Мариологията заема главно и най-важно място в пневматологията. Следователно Светият Дух е Подател на Живот – живот не като съществуване, а като смисъл, като личностно осъществяване посредством уникалната същност на нашата “природа”; животът, който Светият Дух дава на Мария в Христос. Нейното свято майчинство не е просто едно събитие сред многото в живота ѝ, което води след себе си нови събития и ново осъществяване. Именно това решаващо и всеобхватно събитие създава завършеността на нейната личност като в същото време я определя и осъществява за вечността. Тя не е “нищо друго”, но това “нищо друго” носи не отрицателен, а изцяло положителен смисъл – да имаш Христос и “нищо друго” като свой живот е всичко, абсолютното осъществяване на човечеството.

Отново ни се разкриват и предоставят две тайни, два дара. От една страна свято майчинство на Мария е неповторимо откровение на Светия Дух за нея и за Христос. Връзката между тях ни се представя като предмет на вечно съзерцание и радост, като нещо, което кара душата ни да ликува в Царството Божие. От друга страна срещаме откровението, че смисълът и осъществяването на тварния свят, а с това и на Църквата и на живота на всеки в нея, е Христос – Христос и “нищо друго”. Дарът на Светия Дух е дар на пълнотата. Чрез Светия Дух всеки човек познава в личния си живот Онзи, в който “имаше живот, и животът беше светлината на човеците” (Иоан 1:4). Чрез Светия Дух за Мария Христос е неповторим като неин Син и следователно - неин живот. Следователно Мария е наистина иконата и богооткровението на Църквата – Църквата като живот в Христа и Църквата като Христовия живот в нас, Църквата като всичко.

Ако днес ставаме свидетели на болезнено разделение и несъответствие между “институционална” и “духовна” страна на Църквата – между Църквата като структура, йерархия, авторитет, догма и Църквата като живот, свобода, растеж, красота и радост – убеден съм, то е защото сме забравили реалността, в която тази дихотомия винаги се надмогва и преодолява - тайната на Мария, която Светият Дух превръща в личностен център, икона и осъществяване на Църквата. Тъжни и пагубни са съвременните опити да се преосмисли и предефинира Църквата в светлината на социологическите структури, а жалките човешки дихотомии власт и свобода, конформизъм и плурализъм да я свеждат до това, което Ницше определя като “човешко, твърде човешко”. Сигурен съм, че голямата църковна криза в наши дни може да бъде преодоляна едва когато отново видим връзката между тайната на Църквата и тайната на Мария, а следователно и тайната на Светия Дух.

Светият Дух слиза “в последния и велик ден Петдесетница”. Той е Подателят на живота и Откровението за “последните времена”. Той идва накрая или по-скоро Неговото слизание е изпълнението, вечният завършек. В християнската вяра крайт е началото на Царството Божие, изпълнението и съединението на всичко в Бога, последното откриване на “благодатта на нашия Господ Иисус Христос, любовта на Бог Отец и общението със Светия Дух”. Крайт винаги е начало за онова, което се обновява. Първото откровение за тези “последни времена”, за съединението с Бога, първото свидетелство на Светия Дух за Царството Божие е *Мария*. Ако знаем “нещо” за Царството Божие, за това какво означава да си съединен с Бога, да се богоуподобиш, да бъдеш издигнат в слава, да си само светлина, мир и радост, да бъдеш изцяло себе си и едновременно с това да си изцяло съединен с Бог, да си “нищо друго” и едновременно “всичко”, да си тварен и въпреки това да се възнесеш на Небето, безсмъртен и изпълнен с живот, знаем го, защото в Църквата познаваме Мария. Без това “екзистенциално” знание, без постоянното ѝ присъствие в Църквата като молитва и красота, движение и покой, радост и пълнота, всичко това щеше да си остане доктринално “предложение”, нещо, което не може да бъде екзистенциално доказано и истински

определено нито като догма, нито като опит и знание. Неслучайно винаги, когато Мариологията е в сянка, а радостта от почитанието на Мария е помрачена, то помрачена е и есхатологичната радост на християнската вяра. Църквата се схваща като агенция за социална реформа и светско служение и в нея триумфално, макар и заразно навлиза “секуларизмът”.

Това “секуларно” християнство, за което се говори толкова много днес е християнство лишено от опита на “последните времена”, а това означава и лишено от Светия Дух и Богородица. Ако мислим, че можем да помогнем на света /да не говорим за спасението му/ посредством скуката и многословието на нашите социални и политически изявления, на нещастните ни опити да надвикаме професионалистите по светско “освобождение”, то рано или късно ще бъдем силно разочаровани. Защото именно знанието на Църквата за “последните времена” е единственият източник на нейния *praxis* в света. Вярата, надеждата и любовта, произтичащи от това знание и опит, могат да научат Църквата и всеки християнин какво е необходимо да прави в този постоянно променящ се свят и неговата история. Днес повече от всичко се нуждаем отново да се потопим в есхатологичния Църковен опит. Всяко друго знание е невъзможно без Църквата. Това потапяне няма да бъде възможно ако не преоткрием есхатологичното измерение на тайната на Мария, ако не се научим да виждаме и чувстваме в нея тайната на Царството Божие така, както то ни се разкрива от Светия Дух.

Пневматологията и Мариологията съвсем не са разнородни и независими теми от християнското богословие и опит; дори напротив - те са органично и същински свързани. Задълбоченото изучаване на едната не може да е задълбочено и изчерпателно без другата. Ако е намалял интереса към Мариологията в наши дни, то причината може би е че тя твърде дълго време беше откъсната от пневматологията и започна да се самоизчерпва заради ограничения си хоризонт. Ако съвременното възраждане на интереса към Светия Дух, или по общо казано към “духовното” взема все по-често погрешна посока и води до пагубна и опасна безизходица, то причината може би се крие в отдалечаването от духовния опит на Църквата, където централно място заема Църковното знание за Мария.

Днес повече от всякога сме призвани да “изпитваме духовете, дали са от Бога, защото много лъжепророци се явиха в света.”/1 Иоан 4:1/. Как да ги изпитваме ако не с вярата и опита на Църквата? Повече отвсякога е време да преоткрием в тайната на Мария сигурна и вдъхновяваща опорна точка за това изпитване и с радост да я приемем като най-великия дар и откровение на Светия Дух.

Превод от английски: Мария Спасова